

BEKJEMPELSE AV KJEMPESPRINGFRØ LILLEHAMMER KOMMUNE

26. OKTOBER. 2022

PLANTER
I VÅTMARK

MENNESKET
I VÅTMARK

INSEKTER
I VÅTMARK

FUGLER
I VÅTMARK

FISK
I VÅTMARK

DYR
I VÅTMARK

DYR
I VÅTMARK

RAPPORT 2022:31

Utførende institusjon:

Dokkadeltaet Nasjonale Våtmarkssenter AS

Prosjektansvarlig:

Lea Hoch

Prosjektmedarbeider:

Martin Hansebråten
Andrea Rishatt

Oppdragsgiver:

Lillehammer kommune

Kontaktperson:

Anders Breili

Referanse:

Rishatt, A., Hoch, L. (2022). *Kartlegging og bekjempelse av kjempespringfrø Lillehammer kommune 2022*. Dokkadeltaet Våtmarkssenter AS (Rapport 2022:31).

Sammendrag:

Dokkadeltaet Nasjonale Våtmarkssenter AS (DNV) utførte bekjempelse av kjempespringfrø i Årettadalen, Lillehammer i 2022. Oppdraget ble tildelt av Lillehammer kommune.

Del I av denne rapporten beskriver kort metode for bekjempelse og fakta om kjempespringfrø. Denne delen vil i stor grad likne tidligere rapporter. Del II gir en oversikt over lokaliteter som ble bekjempet i 2022 og en anbefaling for videre arbeid.

Hovedfokus var bekjempelse av allerede kjente lokaliteter nærmest elva Åretta. Metoden for bekjempelse var luking og slått. Spredningen av kjempespringfrø i Årettadalen er bekymringsfull til tross for bekjempelsesarbeidet. Det er observert kjempespringfrø i bekkeløpet nærmere utløpet og flere ulovlige dumpingplasser for hageavfall. Svært bratt terreng gjør det utfordrende å luke planten flere steder og et svært lavt budsjett til bekjempelsesarbeidet gjør det umulig å bekjempe alle forekomster i Årettadalen.

Forsidefoto:

Kjempespringfrø (*Impatiens glandulifera*). Foto: Lea Hoch, 2021.

EMNEORD:

Kjempespringfrø, *Impatiens glandulifera*, Bekjempelse av fremmede arter, Lillehammer kommune

Innhold

Del I – Fakta om kjempespringfrø og bekjempelsesmetoder	4
Innledning	4
Fakta om kjempespringfrø.....	4
Metode	5
Luking og slått.....	5
Sprøyting.....	5
Sprøyting med kokende vanndamp	5
Del II –Arbeid utført i 2022	6
Beskrivelse av lokalitetene	6
Metode for bekjempelse i 2022	13
Oppsummering og anbefaling for videre arbeid	14
Kilder	15

Del I – Fakta om kjempespringfrø og bekjempelsesmetoder

Innledning

Kjempespringfrø (*Impatiens glandulifera*) ble innført til Europa på 1830-tallet. Over tid har den forvillet seg og spredt seg i vegskråninger, langs bekker, på beitemark og i skogsområder. Evnen til å spre seg hurtig, samt utkonkurrere stedegne arter, har gjort at arten er vurdert til svært høy økologisk risiko på Fremmedartslista 2018 (Elven et al 2018).

Fakta om kjempespringfrø

Kjempespringfrø stammer fra Himalaya, der den vokser på 1800-4000 meters høyde. Den ble innført til Europa som prydblade. I Norge ble den første gang dokumentert en «forvillet» forekomst på 1930-tallet. I dag finnes den på Østlandet og nordover langs kysten til Tromsø.

Kjempespringfrø er lett å kjenne igjen; den har hul stengel, som er lett å knekke, lite rotsystem og rosa blomst. Fra midten av juli utvikles frøkapsler. Modne frøkapsler eksploderer ved berøring. Frøene er brun-svarte (Fig. 1).

Figur 1 Frø fra kjempespringfrø (Foto: Lea Hoch, 2021)

En plante kan produsere så mye som 4000 frø under gode forhold og kaste dem 6-8 meter. De siste årene har hatt fuktige og varme somre, noe som har skapt svært gode vekstvilkår for arten og bidratt til at spredningen har gått mye raskere enn tidligere. Frø som ikke utsettes for frost, spirer som oftest etter ca. 4 uker. Kjempespringfrø er vanskelig å finne før i slutten av juni, da blomstringen starter i begynnelsen/midten av juli, avhengig av voksested og værforhold.

Kjempespringfrø tilpasser seg omgivelsene på en utrolig måte.

Det vanligste er 1-2 meter høye planter som vokser tett og støtter seg på hverandre eller annen vegetasjon. Enkeltplanter som har god tilgang på lys og vann, utvikler seg til en liten busk med forgrenet stengel og mange blomster. I tørrere områder med lite tilgang på lys, er planten tynn og uten forgreninger, ofte liggende langs bakken med bare et par blomster. Sent i sesongen er det vanlig å se planter som bare er 10-20 cm høye, men som likevel har utviklet 1-2 blomster. Kjempespringfrø tåler mye. Knekkes toppen av, kommer det raskt 3-4 nye toppskudd. Blir den lukt opp, men blir liggende hel på bakken, kan den utvikle nye rotskudd. Legges en plante oppå en stein, lever den i ukesvis, dersom det er fuktig vær (Høitomt, 2013).

Selv om kjempespringfrø sprer seg lett og har gode vekstforhold i Norge og Europa, er det likevel mulig å bekjempe den. Grunnen til dette er:

- Selve planten er ettårig og det bare er frøene som overvintrer.
- Forskning viser at frøene er kun spiredyktige i to år (Fløistad et al. 2009).

Metode

Luking og slått

Luking er en tidkrevende metode som ideelt sett må gjentas hver 3-4 uke, fordi det stadig spirer nye planter. Det er viktig å få med hele planten, for å forhindre dannelse av nye skudd lenger ned på stengelen. Plantene må lukes før blomstring og planteavfallet bør helst leveres til forbrenning. Sesongstart er juni, men avhenger av hvordan våren har vært. På større bestander vil det være for tidskrevende å luke alle planter. Her kan slått med ljà eller ryddesag være et alternativ. Det vil da ikke være mulig å sammele planteavfallet til forbrenning. Derfor er det svært viktig å slå ned plantene minst 3 – 4 ganger gjennom sesongen.

Figur 2 Etter luking er det viktig at roten ikke kommer i direkte kontakt med jord (Foto: Kristine Heistad, 2017).

Sprøyting

Det ble ikke utført sprøyting i 2022, men ved enkelte lokaliteter kan man vurdere om det er hensiktsmessig, da de ble for omfattende å luke. Det er behov for å sprøyte én til to ganger pr. sesong. Områdene må gås over noen uker etter sprøyting. Det er viktig at det ikke sprøytes nærmere enn 10 meter til vann, noe som kan være en utfordring der kjempespringfrø vokser tett langs bekker.

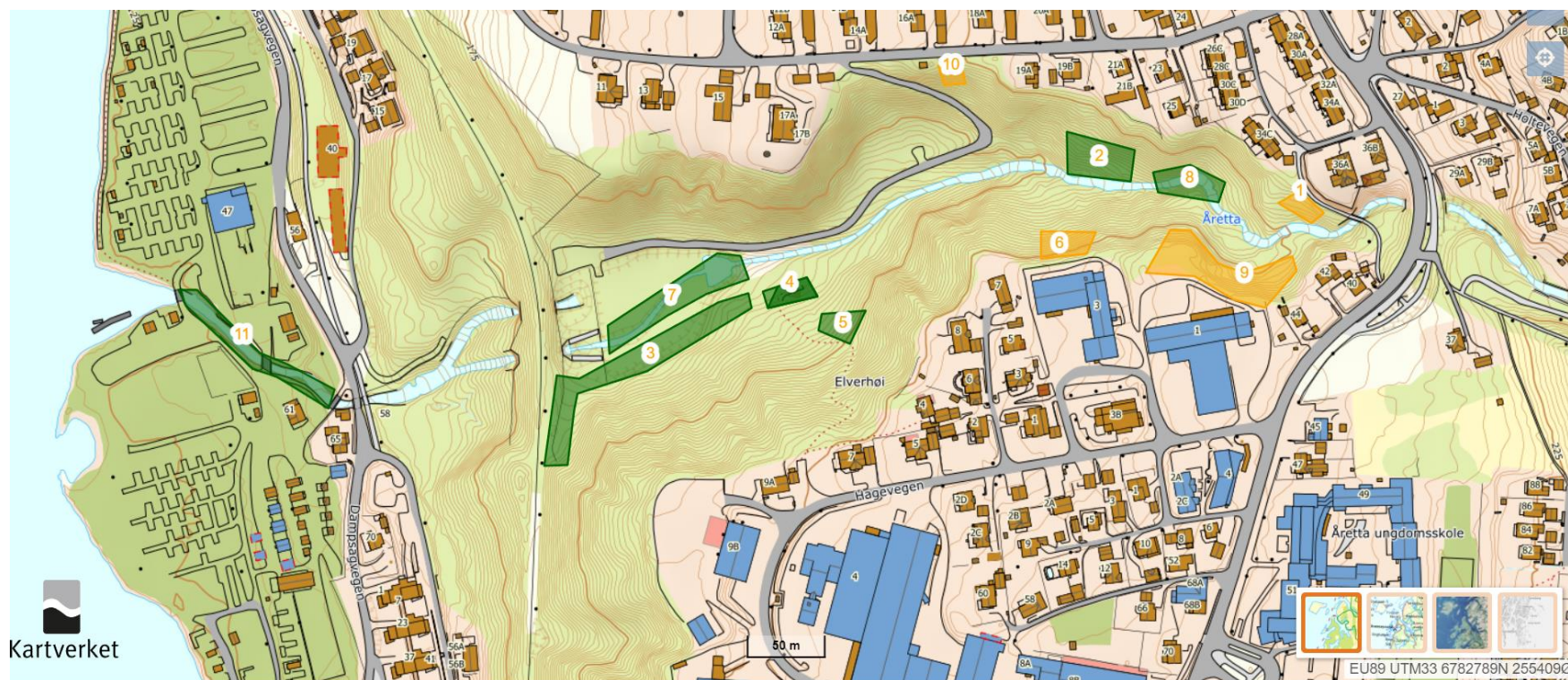
Sprøyting med kokende vanndamp

Dette er en relativt ny bekjempelsesmetode som har vist seg å ha god effekt. Dette er et miljøvennlig alternativ til kjemisk sprøyting, og kan benyttes nært vann og vassdrag. Utfordringen er at det kun kan sprøytes der maskinen kommer til, dvs. rett ved veger.

Del II –Arbeid utført i 2022

Beskrivelse av lokalitetene

Figur 3 viser områder med kjempespringfrø i Årettadalen i Lillehammer kommune. Grønne polygoner viser områder med kjempespringfrø som ble bekjempet med lusing. Gule polygoner viser områder med kjempespringfrø som ikke ble bekjempet i 2022. Lokalitet 11 ble særlig prioritert og bekjempet i 2022, mens lokalitetene 1, 6, 9 og 10 ikke ble bekjempet i 2022.

Figur 3 Lokalteter (totalt 11 lokaliteter) med kjempespringfrø i Årettadalen, Lillehammer kommune 2022. Grønne polygoner viser områder som ble bekjempet i 2022 og gule polygoner er forekomster som ikke ble bekjempet (Kartarbeid: Andrea Rishatt, kartgrunnlag: norgeskart.no, 2022)

Lokalitet 1 er et stort område med tettvoksende vegetasjon rett ved gangstien. Det var tydelig at folk kaster hageavfall her og det kan ha bidratt til spredningen av kjempespringfrø (Fig. 4). Det ble observert noen kjempespringfrø planter som vokste i selve hageavfallet og mange nedover skråningen i 2021. Lokaliteten ble i 2022 ikke prioritert for bekjempelse.

Figur 4 Lokalitet 1 i september 21.2021. Det er tydelig at hageavfall har bidratt til spredningen av kjempespringfrø. Det var kun få planter å se etter to runder med luking (Foto: Lea. Hoch, 2021).

Lokalitet 2 besto av mange kjempespringfrø planter på nordsiden av Åretta bekken. Det var meget tidskrevende å luke dette området siden plantene var små og sto mellom annen vegetasjon samt at terrenget i området er veldig bratt og var veldig glatt/våt pga. mye nedbør noen dager før bekjempelsen. Området ble prioritert i 2022 siden plantene står rett i nærheten av bekken og utgjør en stor spredningsrisiko. I 2022 var det færre planter i nærheten av bekken enn i 2021, men det var fortsatt en del planter litt lenger opp på det bratteste partiet (Fig. 5). Lokaliteten ble luket en gang i sesongen (8.07.2022). Det kan ikke utelukkes at noen planter kan ha blitt oversett pga. tett vegetasjon. Kjempespringfrøbestanden i denne lokaliteten er mindre enn tidligere år noe som kan tyde på at bekjempelsen gir gode resultater samt at vegetasjonen her har blitt tettere og utkonkurrerer kjempespringfrø som er relativt lyskrevende.

Figur 5 Tett vegetasjon på lokalitet 2 utkonkurrerer kjempespringfrø. Her var det færre planter i nærheten av bekken enn i 2021, men fortsatt en del planter i de bratteste partiene lenger opp i lokaliteten. (Foto Andrea Rishatt, 2022).

Lokalitet 3 består av en stor og tett bestand av kjempespringfrø langs skogkanten (Fig. 6). Lokaliteten ble i 2022 slått med ryddesag for første gang samt luket en gang. Plantene her vokser tett i tett og det er svært tidskrevende å luke særlig i starten av sesongen når plantene fortsatt er små og veldig mange. Det ble derfor bestemt at denne lokaliteten skulle slås da det vil være tidsbesparende å bekjempe på denne måten. Lokaliteten ble luket i juni (08.06.2022) og slått i juli (08.07.2022).

Figur 6 Stor og tett bestand av kjempespringfrø langs skogkanten (t.v.). Lokalitet 3 ble luket en gang i juni, men det var svært tidskrevende fordi det var små og planter og veldig mange (t.h.). (Foto: Martin Hansebråten, 2022).

Figur 7 Lokalitet 3 etter slått 08.07.2022. (Foto: Martin Hansebråten, 2022).

Lokalitet 4 ble bekjempet to ganger i sesongen (08.06 og 08.07. 2022). Det var få planter som ble oppdaget og luket, noe som samsvarer med resultatene fra bekjempelsen i 2021. Det ble ikke tatt bilder på denne lokaliteten i 2022.

Lokalitet 5 ble oppdaget i 2019 og bekjempet for første gang i 2021. Her vokste det en stor forekomst av kjempespringfrø med store individer, men bestanden har etter at man begynte å bekjempe blitt mindre. Lokaliteten ble bekjempet en gang i 2022 (Fig. 8). Det ble ikke prioritert å luke flere ganger i 2022 da lokaliteten står forholdsmessig langt fra bekken og utgjør en noenlunde mindre spredningsrisiko. Likevel er det viktig å bekjempe kjempespringfrø i hele Årettadalen flere ganger gjennom sesongen for å redusere bestanden på sikt.

Figur 7 Lokalitet 5 den 08.06.22. De aller fleste kjempespringfrø-planter ble luket (Foto: Martin Hansebråten, 2022).

Lokalitet 6 ble DNV tipset om av en grunneier i 2020. Det er antakelig en ulovlig hageavfallsplass som har ført til spredning av kjempespringfrø. Denne lokaliteten ble ikke bekjempet i 2022 på grunn av mye nedbør den ene dagen bekjempelsen ble utørt samt svært bratt terreng og mye løse masser som gjorde det veldig utfordrende og tidskrevende å utføre lusing på lokaliteten (Fig. 9).

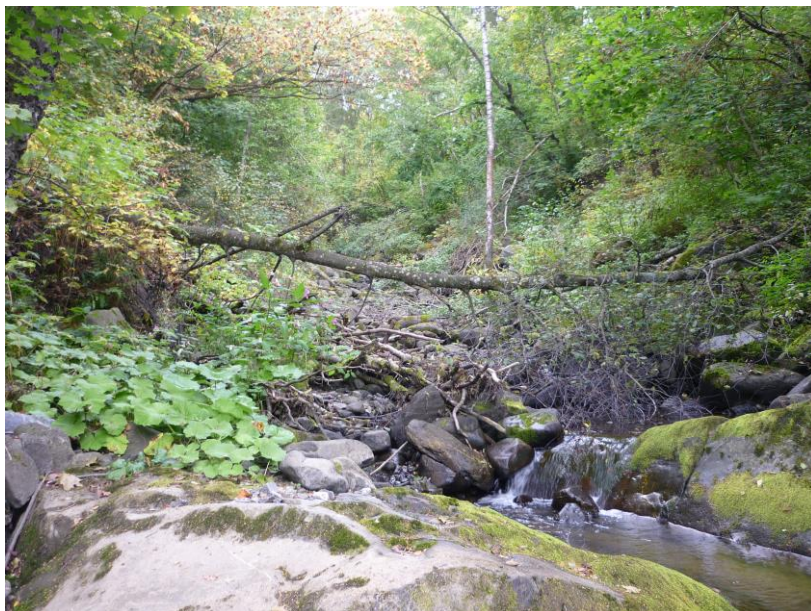
Figur 8 Lokalitet 6 er svært utfordrende å luke på grunn av bratt terreng (Foto: L. Hoch 2021)

Lokalitet 7 ble bekjempet to ganger i 2022. Det var ikke mange planter, noe få store individer, men de få som ble oppdaget i og ved bekken ble luket 08.06 - og 8.07.2022. Kjempespringfrø som vokser her utgjør en særlig stor spredningsfare siden den står tett ved bekkeløpet (Fig. 10). Det ble oppdaget noen planter i selve bekken, men grunnet lav vannstand ble også disse luket bort.

Figur 9 Bekjempelse av kjempespringfrø i og ved bekkeløpet juni 2022 (Foto: Martin Hansebråten, 2022).

Lokalitet 8 ble oppdaget og bekjempet for første gang i 2021. Selv om denne forekomsten utgjør en stor spredningsfare da den står tett ved og i bekkeløpet ble den kun bekjempet en gang i 2022. Dette på grunn av manglende tid (stramt budsjett) og at det var andre nye lokaliteter ved bekken som var større og viktigere å bekjempe i 2022 (Fig. 11). Det ble ikke tatt bilder av lokaliteten i 2022.

Figur 10 Lokalitet 8 utgjør en stor spredningsrisiko siden plantene står i og rett ved Åretta (Foto: L. Hoch 2021).

Lokalitet 9 ble oppdaget i 2021 og ikke prioritert for bekjempelse i 2022. Her tyder det på at dumping av hageavfall har ført til videre spredning av arten. Mange store individer som har spredt seg i skråningen ned mot Åretta (Fig. 12).

Figur 11 Lokalitet 9 med mange blomstrende individer i 2021 (Foto: L. Hoch 2021).

Lokalitet 10

Liten forekomst bak et skur som antagelig også har spredt seg fra hageavfall. Denne lokaliteten ble ikke prioritert for bekjempelse i 2022 på grunn av begrensede resurser og andre lokaliteter ble prioritert.

Lokalitet 11

Relativt stor forekomst i bekkeløpet på eiendommen til Lillehammer camping (Fig. 13). Plantene har antageligvis spredt seg gjennom vannet og har sin opprinnelse i Årettadalen. Denne forekomsten utgjør en svært stor spredningsfare siden det er kort vei til Mjøsa fra voksestedet. Denne lokaliteten ble oppdaget i 2021 og ble prioritert bekjempet den 08.07.2022 (Fig.14).

Figur 12 Lokalitet 11 i juli 2022. Mange individer i bekkeløpet til Åretta på eiendommen til Lillehammer Camping (Foto: Andrea Rishatt, 2022).

Figur 14 Lokalitet 11 ved bekkeløpet til Åretta på eiendommen til Lillehammer Camping før bekjempelsen (t.v.) og etter bekjempelsen (t.h.) (Foto: Andrea Rishatt, 2022).

Metode for bekjempelse i 2022

All bekjempelse ble utført i form av luking. Plantene ble tatt opp med rota og planteavfallet ble samlet i søppelsekker og levert til forbrenning (Fig. 14 og 15). Det ble gjennomført bekjempelse på lokalitetene 4, 5, 3 og 7 to ganger, mens lokalitetene 2, 11,5 og 5 ble bekjempet en gang gjennom bekjempelsessesongen i 2022. På grunn av manglende tid/ressurser og stramt budsjett ble lokalitetene 1,6,9 og 10 ikke prioritert bekjempet i 2022. Luking av kjempespringfrø ble hovedsakelig utført relativt tidlig i sesongen 8.juni før plantene hadde utviklet blomster. Alle lokaliteter ble besøkt på nytt 08.07 og en god del planer med svært høy spredningsrisiko ble luket den dagen også. Lokalitetene ble ikke bekjempet en gang til høsten 2022 grunnet manglende timer i prosjektet.

Figur 13 planteavfallet ble samlet i søppelsekker og levert til forbrenning (Foto: Lea Hoch, 2021.)

Figur 15 Planteavfallet i gjennomsiktige poser ble levert til forbrenning etter bekjempelse (Foto Andrea Rishatt, 2022).

Oppsummering og anbefaling for videre arbeid

Bekjempelsen var i 2022 mest vellykket på lokalitetene 2, 3, 4, 5 og 7 hvor det ble oppdaget færre planter enn i 2020 og 2021.

Lokalitet 11 ble først oppdaget i 2021 og bekjempet for første gang i 2022. Her var det mange kjempespringfrø-planter både i og langs bekkeløpet som potensielt kan spre seg videre ut i Mjøsa. Denne lokaliteten ble derfor høyt prioritert i 2022 og alle planter ble så og si luket bort.

Som følge av stramt budsjett og dermed få ressurser ble noen av lokalitetene ikke prioritert for bekjempelse i 2022, men dersom budsjetter blir romsligere i 2023 ønsker DNV å bekjempe alle 11 lokalitetene med kjempespringfrø som til nå er oppdaget i Årettadalen.

Bekjempelsesarbeid i Årettadalen er svært krevende noe som skyldes delvis at det er svært mange planter fordelt på veldig stort areal og at budsjettet ikke strekker til - noe som medfører at ikke alle delforekomster kan bekjempes like nøye flere ganger gjennom sesongen. Videre dukker det stadig opp nye delforekomster i området som potensielt blir spredt gjennom dumping av hageavfall. Svært bratt terreng gjør det også tidskrevende å luke kjempespringfrø og noe som utelukker bruk av andre metoder som slått med ryddesag, sprøyting og kokende vanndamp.

Det anbefales å søke om mer tilskudd til prosjektet i 2023 slik at området kan bekjempes flere ganger til neste år. Luking eller slått med stuttljå vil antageligvis være den eneste metoden for bekjempelse i områder med svært bratt terreng, mye annen vegetasjon eller kun få individer av kjempespringfrø (lokalitet 2, 4, 6, 7, 8 og delvis 9). Det kan være mer kostnadseffektivt å bruke ryddesag på lokaliteter med svært mye kjempespringfrø og der terrenget tillater det (lokalitet 1, 3 og delvis 9, 10 og 11). Ved bruk av slått som metode er det veldig viktig at delforekomstene blir slått ned oftere siden rota forbli i jorda og kan utvikle nye skudd hvis den ikke blir slått hver tredje uke fra juni til august / tidlig september.

I tillegg til aktiv bekjempelse av kjempespringfrø, anbefaler vi å sende ut informasjonsbrev til alle grunneiere i området for å informere om plantenes egenskaper og farer. Dette kan bidra til forståelse og aksept for bekjempelsesarbeidet, samtidig som det kan føre til færre ulovlige hageavfallsplasser. Et tiltak kan også være å sette opp forbudt-skilt de stedene hageavfall blir kastet per i dag.

Kilder

Elven R, Hegre H, Solstad H, Pedersen O, Pedersen PA, Åsen PA og Vandvik V (2018). *Impatiens glandulifera*, vurdering av økologisk risiko. Fremmedartslista 2018. Artsdatabanken.

Fløystad, I., Bredeisen B. og Felin, T. (2009). Bekjempelse av kjempespringfrø. Kunnskapsblad fra FAGUS Rådgiving Nr. 05/2009 Årgang 6.

Høitomt, G. (2015) *Fremmede arter. Gjennomførte tiltak i og ved 9 verneområder i Oppland 2015* Kistefos Skogtjenester. Rapport nr. 16 -2015

Høitomt, G. (2013) *Bekjempelse av kjempespringfrø*

Dokkadeltaet Nasjonale Våtmarkssenter AS (DNV) ble etablert som et aksjeselskap i 2008 og eies av kommunene Nordre Land og Søndre Land. DNV tilbyr en rekke miljøfaglige tjenester og har opparbeidet betydelig kompetanse innenfor naturrestaurering, skjøtsel og naturtypekartlegging. Selskapet jobber for at naturmangfoldet ivaretas og brukes på en bærekraftig måte, og formidler dette gjennom nyskapende naturveiledning. Ved Dokkadeltaet naturreservat ligger "Våtmarkssenteret", med rullerende utstillinger og åpent for besøkende i sommermånedene.

Dokkadeltaet Nasjonale Våtmarkssenter AS Gamlevegen 84, 2879 ODNES Tel: +47 61 10 00 20 E-mail: post@dokkadelta.com www.dokkadeltaet.no

